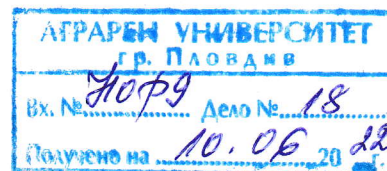

РЕЦЕНЗИЯ

върху дисертационния труд за получаване на образователна и научна степен „доктор“ в област на висше образование: 3 „Социални, стопански и равни науки“, професионално направление: 3.8 „Икономика“, научна специалност: „Организация и управление на производството (селско стопанство и подотрасли)“.

Автор на дисертационния труд е **ДРАГАН МЕТОДИЯ МИЛАДИНОСКИ**, докторант на самостоятелна подготовка към катедра „Мениджмънт и маркетинг“ с тема на дисертационния труд: **„Управление и развитие на конкурентоспособността на аграрните предприятия в Република Северна Македония“**.

Рецензент: Доц д-р Виолета Динкова Дириманова, Аграрен университет, гр. Пловдив, област на висше образование: 3. Социални, стопански и равни науки, професионално направление: 3.7 Администрация и управление, научна специалност: Организация и управление на производството назначена за председател на научното жури със заповед № РД 16-481/05.05.2022 год. на Ректора на Аграрен университет.

1. Кратко представяне на кандидата.

Драган Миладиноски е роден на 30.10.1969 г. в Северна Македония. През 2010 г. завършва образователно-квалификационна степен Магистър по икономика към Факултета по Икономика в Университета „Свети Кирил и Методий“, гр. Скопие, Северна Македония. От 1993 г. до 1998 г. е работил в предприятия, които са занимавали с внос и износ на стоки. Основната дейност е свързана с управление на компанията, с планиране и анализиране на пазарите и организиране на производството. От 1998 г. до сега е старши митнически инспектор в Митническа администрация на Република Македония. Основната дейност е свързана с мониторинг на законовите, подзаконовите и вътрешните документи, свързани с митническата дейности и компетенциите на митницата, както и международните споразумения, ратифициране или присъединяването на Република Северна Македония към Европейският Съюз.

През 2020 г., започва докторантура на самостоятелна подготовка в катедра „Мениджмънт и маркетинг“ към Факултета по Икономика, Аграрен Университет, гр. Пловдив, в професионално направление: 3.8 „Икономика“, научна специалност: „Организация и управление на производството (селско стопанство и подотрасли)“ с научен ръководител доц. дн Петър Борисов. Темата на която избира за своята дисертация е свързана с конкурентоспособността на аграрните предприятия в Северна Македония. Владее английски, немски и български език.

2. Актуалност на проблема.

Темата на дисертационния труд е да се направи анализ и оценка на

факторите, определящи конкурентоспособността на земеделските предприятия в Република Северна Македония и да се разработят насоки за подобряване на тяхното конкурентоспособност на вътрешния пазар. Конкурентоспособността на селскостопанското предприятие зависи от комплекс от фактори, които пряко влияят върху развитието на организациите и се разглежда, като функция от избора на организационна форма за развитие на бизнеса.

В дисертацията са разгледани въпроси свързани с икономическата същност на селскостопанското предприятие, производствена система и основните елементи, които е изграждат. Също така е разгледан системният подход за изследване и анализ на селскостопанското предприятие. При оценката на конкурентоспособността на селскостопанското предприятие, докторанта е използвал два основни подхода, първият подход се основава на неокласическата теория за предприятието, като при него конкурентоспособността на селскостопанското предприятие се разглежда като резултат от използването на основните производствени фактори – земя, труд, капитал и предприемачество. При втория подход се основава на институционалната теория, при които се оценява конкурентоспособността на селскостопанските предприятия на равнище транзакционни разходи.

Всички тези подходи са важни да се анализира развитието и начина на управление на земеделския сектор в Република Северна Македония. В условията на изострена пазарна конкуренция в страната, основен фактор за постигане на икономически растежи и поддържане на заетостта е конкурентоспособността на местните предприятия спрямо всичко останали участници на пазара. Поради тази причина докторанта се насочва и избира тази тема, за да се проведе едно полезно в теоретичен и практически аспект изследване, съобразено с икономическите условия на страната и целящо подобряване пазарните условия и конкурентостта в отрасъла.

3. Цел, задачи, хипотези и методи на изследване.

Целта на дисертационния труд е да се анализират и оценят факторите, определящи конкурентоспособността на земеделските предприятия в Република Северна Македония и да се разработят ясни насоки за подобряване на конкурентоспособност на вътрешния пазар в страната.

Докторантът е формулирал конкретни задачи. Първо да се определи икономическата същност на селскостопанското предприятие, като производствена система и изграждащите го елементи. Второ, да се изяснят методологичните подходи и методическите въпроси при изследване и оценка на конкурентоспособността на селскостопанското предприятие. Трето, да се проучат и анализират състоянието и тенденциите в развитието на основните фактори, определящи конкурентоспособността на селскостопанските предприятия в Република Северна Македония. Въз

основа на извършения анализ да се разработят цялостни насоки за подобряване на конкурентоспособността на селскостопанските предприятия в Република Северна Македония. Предмет на изследването е конкурентоспособността на селскостопанските предприятия в Република Северна Македония.

Използваните методи в настоящото изследване са неокласическата теория без да се отчита несъвършенството на институционалната среда, като се предполага, че пазарът е в равновесие и всички сделки свързани с размяната и използването на производствените фактори се осъществяват без транзакционни разходи. Вторият подход използван от докторанта е институционалната теория, като при този метод отчита равнището на транзакционните разходи в тяхното организиране и управление. Подходът е приложен в следната последователност, първо определя основните видове транзакции, в които участват мениджърите на селскостопанските предприятия и след това са определя нивата на разходите на тези основни видове транзакции.

4. Онагледеност и представяне на получените резултати.

Докторанта е използвал различни средства за онагледяване и обобщаване на получените резултати. Дисертацията има 10 фигури и 5 таблици, които му позволяват коректно да систематизира и обективно да представи получените резултати. Дисертационният труд има класическа структура, включваща увод, три глави и заключение, използвана литература и едно приложение. Използвани са 142 литературни източник, като научни публикации и трудове на български и чужди автори; информационни бюлетини на международни организации; доклади и бюлетини на Министерството на земеделието и храните в Република Северна Македония; данни от Националния статистически институт, както и редица нормативни актове.

5. Обсъждане на резултатите и използвана литература.

В първата глава на дисертацията, докторантът е направил литературен преглед на теоретичните възгледи за същността на предприятието и особеностите му в селското стопанство, както и задълбочен критичен анализ на научните дискусии по този въпрос. За обосноваването на същността на предприятието е използван системния подход, чрез който се разглежда производствената, икономическата, социална и юридическа подсистеми. Също така, докторанта Миладиновски определя факторите определящи спецификата на селскостопанското предприятие, които го отличават от предприятията в другите стопански сектори и анализира основните характеристики на конкурентоспособността.

Направен е критичен преглед на методологиите и методиките по изследвания проблем. Разработена е конкретна методика за анализ и оценка на конкурентоспособността на различните видове лозарски предприятия в Република Северна Македония. Тези предприятия са взети от регистъра на Министерството на земеделието, храните, горите и развитието на селските райони на Република

Северна Македония и на база метода на простата случайна извадка са селектирани 69 селскостопански предприятия. В тези изследвани обекта са идентифицирани факторите на пазарното развитие с помощта на метода SWOT-анализа.

Във **втората глава** е направен анализ на конкурентоспособността на селскостопанските предприятия. Чрез SWOT-матрицата, докторантът определя най-значимите силни и слаби страни, възможности и заплахи за развитието на стопанствата и оценява взаимодействието на факторите в матрицата чрез метода на експертната оценка. Резултата показват, че собствениците на земеделски предприятия определят силните страни, като основен източник на конкурентни предимства. Връзката силни страни и набелязани възможности трябва да бъде приоритет в бъдещото развитие на този вид стопанства. Използвайки метода SOR-анализ, докторанта демонстрира кои най-значими силни страни ще могат да реализират най-атрактивните възможности в земеделските предприятия, като се премахнат пречките за тяхното прилагане.

В **третата глава** са показани нуждите на селскостопанските предприятия за повишаване на конкурентоспособността. Първоначално докторанта идентифицира тези нужди и след това предлага различните начини, като използване на иновации, управление на риска и прилагане на маркетинг за успешното развитие на земеделските предприятия в Република Северна Македония.

Повишаването на конкурентоспособността на селскостопанските предприятия става, чрез насърчаване и развитие на иновационната активност, като се даде възможност за нейното финансиране и чрез насърчаването и развитието на стратегическия подход за управление на конкурентоспособността на селскостопанските предприятия. Комбинирането на тази два принципа при решаването на проблема е водещ фактор в представянето на финансовата система в тази част на дисертационния труд. Предложената финансова система е от 6 елемента, включващи финансов фонд за взаимопомощ, иновационен вънчър фонд (насърчава и повишава иновационната активност на селскостопанските предприятия), кредитите кооператив, застрахователно-гаранционен фонд, консултативен съвет и селскостопанските предприятия, основен консуматор на финансови средства. Тези елементи са дискутирани и анализирани подробно от докторанта.

Въпрос към докторанта: Каква методика е използвана за определянето на броя на трансакции и как броя на трансакциите влия върху конкурентоспособността на селскостопанските предприятия?

6. Приноси на дисертационния труд.

В дисертационния труд, докторанта откроява следните приноси, които са с научен и приложен характер:

- Изяснява същността и начина на селскостопанското предприятието и управлението на неговата конкурентоспособност;

- Разработва концептуална рамка за оценка на конкурентоспособността на селскостопанските предприятия;
- Анализира и оценява равнището на конкурентоспособност на предприятията в сектора;
- Установява нуждите на селскостопанските предприятия относно по-добрата им конкурентоспособност и възможностите за повишаване на тяхната конкурентоспособност;
- В дисертацията е предложен финансов модел за подобряване на конкурентоспособността на селскостопанските предприятия.

7. Критични бележки и препоръки.

Към кандидата имам препоръки:

- Да задълбочи научните си изследвания в областта на конкурентоспособността и управление на селскостопанските предприятия, както и развитието на човешките ресурси в селско стопанското;
- Препоръчвам да публикува повече научни статии в списание с висок импакт фактор, за да бъде оценена научната продукция от по-голям кръг специалисти, както в България, така и в чужбина;
- Да бъде по-активен в участието си в международни форуми, за да може да докладва резултатите от тях в реномирани научни списания.

8. Публикувани статии и цитирания.

Във връзка с дисертационния труд докторанта Драган Миладиноски е представил 5 статии, които са публикувани в различни списания. Три от статиите са самостоятелни, а другите със съавтори. Не са посочени има ли цитирания на публикуваните статии. Представеният автореферат отразява обективното структурата и съдържанието на дисертационния труд.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Въз основа на аргументите и приложените, от докторанта, различни методи на изследването, проведеното проучване, направените обобщения и изводи считам, че представеният дисертационен труд отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и Правилника на Аграрния Университет за неговото приложение, което ми дава основание да го оценя **ПОЛОЖИТЕЛНО**.

Позволявам си да предложа на почитаемото Научно жури също да гласува положително и да присъди на **Драган Методия Миладиноски** образователната и научна степен „доктор“ по научната специалност **Организация и управление на производството**.

Дата: 6.06.2022.
гр. Пловдив

РЕЦЕНЗЕНТ:.....
(Доц. д-р Виолета Дириманова)